

Het verfilmde boek en de verboekte film

Zoals auto's benzine drinken, eten films boeken. De meeste films die we zien in de bioscoop vertrekken van een scenario, van een tekst die woord na woord aangeeft wat er beeld na beeld te zien zal zijn op het scherm. Veel scenario's zijn geïnspireerd op boeken, bij voorkeur op succesvolle boeken. De idee of de hoop is dat het succes van het boek zal meereizen naar de filmzaal.

Met dit boek gaan we omgekeerd te werk. We vertrekken bij film en vervolgens laten we de beelden landen op papier. We geven onze gedachten vrij spel: over de beelden, de makers van die beelden, maar ook over de mensen en hun leefwereld op die beelden.

Al deze beelden tonen mensen die overleden zijn, werelden die niet meer bestaan, maar ook immateriële werelden, denkbeelden, overtuigingen, rituelen die vele beschavingen verwijderd lijken van het nu. We bezoeken een gigantisch mausoleum. Alles wat we zien, hoort tot een overleden tijd. Maar dankzij de magische bemiddeling van camera en projectietoestel lijkt het alsof de doden heropstaan.

We willen het hier niet hebben over de films die de lezer in de bioscoop gaat zien. Fictiefilms zijn niet welkom in dit boek. We maken op basis van een gedegen argumentatie een of twee uitzonderingen. Daarover later meer.

Onze ruwe materie zijn de bewegende beelden die het leven van een handvol personages hebben willen vastleggen. Ik leen het woord personage uit de wereld van de roman en de speelfilm. Het klinkt juister in een filmcontext, maar in tegenstelling tot de bioscoopfilm en de roman missen onze personages eenheid en structuur. We zien hen alleen wanneer een cineast het opportuun vond momenten uit hun leven te registreren. Het grote verhaal erachter laat zich raden. We krijgen enkel stukjes van puzzelstukjes, het totaalbeeld zullen we nooit kunnen reconstrueren.

Zo bekeken zijn deze films trouw aan het leven zelf, waarin betekenis en structuur evenmin aan de bomen groeien. Betekenis geven aan ons bestaan is hard werk, het vraagt een grote mentale inspanning en dan nog zal het resultaat altijd onzeker zijn en ambigu. Misschien is het begrip betekenis te hoog gegrepen voor het echte leven en hoort het toch eerder thuis in de wereld van de personages en de vertellingen.

In dit boek gaan we resoluut voor de brocanterie van het echte leven, voor disparate momenten en beelden, voor mensen en gebeurtenissen die we niet doorgronden, maar die een overleden verleden wel nabij brengen. In het beste geval kunnen we het aanvoelen. Vaak op een manier die verrassend intens is.

We kiezen in de eerste plaats voor de films van de sympathieke familie Lefèvre, die met hun familiefilms pioniers waren op hun domein. Maar we kijken ook verder, wanneer we bijkomende puzzelstukken nodig hebben. De meeste van deze films heb ik leren kennen in de magazijnen van het Koninklijk Belgisch

Filmarchief waar ze worden bewaard en waar ook ikzelf een tijdlang bewaard ben gebleven. Een aantal van deze films bleven hangen in mijn hoofd en smeekten om aandacht. In de bladzijden die hierop volgen, zullen ze die krijgen.

Film heeft het laatste woord in dit boek, er is geen werkelijkheid buiten film op deze bladzijden, elk hoofdstuk heeft zijn film als vertrekpunt. In de eerste plaats films uit de collectie van Maurice Lefèvre, de Antwerpse pasteibakker die in 1930 het familielevens begint te filmen. De familie Lefèvre was een welvarende katholieke middenstandersfamilie. Kort na 1930 opende Maurice een succesvol ijssalon in de stationsbuurt. In het midden van de jaren veertig nam zijn zoon René de camera over. Ook hij filmde op zijn beurt ouders en kinderen. Alles samen verschi- nen dus vier generaties in beeld. En met hen een vreemdsoortig pointillistisch portret van de voorbije eeuw. Weliswaar vol ontbrekende stippen.

We gaan op deze bladzijden kijken naar het privéleven dat ze filmden vanaf de jaren dertig en ook naar de katholieke rituelen die hun leven structureerden. In mijn jeugd heb ik veel van deze rituelen nog aan den lijve mogen meemaken. Ik ken de taal en de verschijningsvorm ervan, ook al waren ze in de jaren zeventig anders dan in de jaren vijftig en anders dan in de jaren dertig toen ze werden beleefd door mijn ouders en grootouders.

Een van de vragen die we ons stellen is hoe het leven van een Vlaamse katholieke familie eruitzag in de loop van de voorbije honderd jaar. De lezer kan het in dit boek als een antropoloog aanschouwen vanaf de eerste rij. Als het kan met volgehouden ernst, als het niet kan dan met de zin die schuilgaat in de onzin.

Wanneer Maurice Lefèvre het persoonlijk leven filmt, doet me dat vanzelf ook denken aan de films die mijn vader aan het eind van de jaren zestig maakte van ons gezinsleven. En aan vele andere films die iets verrassends vertellen over de periode. Vaak lijken ze tegenstrijdig met wat we over deze periode dachten.

Voor mij is het makkelijk om in het hoofd van deze huis-, tuin- en keukencineasten te komen, want ik was er zelf een. Gedurende een lange periode heb ook ik het dagelijkse leven geobserveerd met een camera.

We beginnen bij het begin, met de films die voor mij de eerste films van mijn leven waren: die waarmee mijn vader het gezinsleven documenteerde in de jaren zeventig. De films die de lezer nadien zal ontdekken in dit boek, zijn niet chronologisch en

evenmin thematisch geordend. Onze hoofdstukken zijn puzzelstukken, dus gaan we te werk zoals de puzzelaar: we vergelijken op basis van kleur- en vormgelijkenissen, op basis van gedeelde sferen en andere moeilijk te benoemen verwantschappen. Met andere woorden: we structureren het boek op de caleidoscopische manier waarop ons hoofd ook de stukken en brokken van ons bestaan aan elkaar lijmt.